

Skolēnu ēdināšanas sistēma Latvijā

Scenāriju veidošanas darbsemināra Rīgā, 2016. gada 18. februārī kopsavilkums

Autori: Miķelis Grīviņš, Ilona Kunda, Tālis Tisenkopfs, Anda Ādamsons-Fiskoviča

TRANSMANGO

Skolēnu ēdināšana un jautājumi, kas saistās ar skolēniem pieejamo pārtiku, nemainīgi ir bijuši valsts pārvaldes, mediju, uzņēmēju un aktīvistu redzeslokā. 2016. gada 18. februārī zinātniskā institūta *Baltic Studies Centre* (BSC) pētnieki projekta TRANSMANGO („Eiropas pārtikas un uztura drošības ietekmējošo pārmaiņu faktoru ietekmes novērtējums”, <http://transmango.eu/>) ietvaros organizēja darbsemināru, kurā tika izmantota scenāriju veidošanas metode, lai runātu par ar skolu pārtiku saistītiem jautājumiem. Dalībniekiem seminārā tika sniegta iespēja satikties un neitrālā vidē runāt par mērķiem, uz kuriem skolu pārtikas sistēmai būtu jāvirzās, un par izaicinājumiem, ar kuriem jāērķinās, plānojot skolēnu ēdināšanu nākotnē. Seminārā piedalījās 19 dalībnieki, tostarp ēdināšanas uzņēmumu pārstāvji un pavāri, vecāki, nevalstisko organizāciju (NVO) pārstāvji, pašvaldību darbinieki, zinātnieki, ministriju un valsts iestāžu pārstāvji, skolēni, kā arī BSC pētnieki.

Sākot diskusiju, dalībnieki definēja mērķus, uz kuriem skolēnu ēdināšanas sistēmai būtu jāvirzās. Otrajā solī dalībnieki diskutēja par risinājumiem, kuri būtu sistēmā jāievieš, lai tā virzītos uz vēlamajiem mērķiem. Trešajā – dalībnieki identificēja izaicinājumus, kuri skolēnu ēdināšanā var rasties nākotnē. Šis dokuments ir vispārējs pārskats par darbsemināra gaitu un tajā gūtajām atziņām.

1. solis: mērķu noteikšana

Darbsemināra pirmā soļa ietvaros dalībnieki tika lūgti definēt svarīgos mērķus, uz kuriem skolēnu ēdināšanai būtu jāvirzās. Mērķu noteikšana notika divos posmos – vispirms dalībnieki mazākās grupās pārsprieda, kādus mērķus viņi skolēnu ēdināšanā uzskata par nozīmīgiem. Nākamajā solī BSC pētnieki mērķus apkopoja, izveidojot 13 mērķu sarakstu, un lūdza dalībniekus nobalsot par, viņuprāt, svarīgākajiem mērķiem (skat. balsojuma rezultātus un pētnieku apkopoto mērķu sarakstu 1. attēlā).

Balsojums ļāva iegūt iesaistīto dalībnieku vērtējumu par mērķu nozīmību un izkristalizēja četras centrālās mērķu tēmas: (1) nākotnē galvenajām skolu ēdiena izejvielām būtu jānāk no vietējiem ražotājiem, (2) bērniem būtu jānodrošina veselīgas izvēles, (3) gan bērniem, gan arī vecākiem būtu jāievieš uztura mācība, un (4) būtu jāpanāk, lai ēdiena pasniegšanas veids būtu saistošs bērniem.

Dalībnieki, kuri domāja, ka apkopošanas procesā ir zudis kāds nozīmīgs šaurāks mērķis, tika lūgti to norādīt uz atsevišķas lapas. Pēc dalībnieku domām, definējot plašākos mērķus, bija zuduši sekojoši uzdevumi: dzīvnieku valsts produktu īpatsvara samazināšana skolēnu maltītēs; ēdināšanas sagādes ķēdes ietekmes samazināšana uz vidi; nepieciešamība veidot ēdināšanu, kas balstīta uz “*zviedru galda*” pieeju; pakalpojuma cenas atbilstība mērķa realizācijai.

Tālākais teksts sīkāk paskaidro katras grupas diskusiju, argumentus un redzējumu par skolēnu ēdināšanas sistēmas vēlamajiem mērķiem.

1. grupa

Šajā grupā dalībnieki pārstāvēja vecāku organizācijas, zemniekus, pašvaldības, NVO, ēdināšanas uzņēmumu.

Šī darba grupa secināja, ka skolēnu ēdināšanas galvenais mērķis ir vesels cilvēks. Skolēnu ēdināšanas sistēmas ietvaros būtu jāspēj pabarot visus skolēnus, un bērniem būtu jāspēj izvēlēties veselīgu ēdienu. Ir svarīgi, lai skolā no vietējiem produktiem gatavotais ēdiens ir garšīgs, un skolēni paši var izvēlēties, ko viņi ēdīs. Skolēni varētu tikt iesaistīti ēdināšanas organizēšanā skolās. Lai sasniegtu šos mērķus, būtu jāpielāgo skolu infrastruktūra. Arī mācību laika plānojumam jābūt salāgotam ar ēdināšanas prasībām. Skolai būtu jāmazina tajā radīto pārtikas atkritumu apjoms.

2. grupa

Otrajā grupā dalībnieki pārstāvēja skolēnus, vecākus, skolu ēdinātājus, pašvaldības un valsts pārvaldi.

Šajā grupā dalībnieki norādīja, ka pārtikai skolā jābūt galvenokārt gatavotai no vietējiem produktiem un būtu jāveido labvēlīgi nosacījumi mazo uzņēmēju iesaistei. Vajadzētu paredzēt garākus un draudzīgākus līgumus skolēnu ēdināšanā iesaistītajiem, un arī ražotājiem vajadzētu meklēt veidus, kā samazināt vietējo produktu cenu. Skolai būtu jāsekmē bērnu zināšanas par veselīgu uzturu, un ir

1. attēls. Skolēnu ēdināšanas mērķi.

Diskusijas gaitā aicinātie dalībnieki tika lūgti balsot par tiem skolēnu ēdināšanas mērķiem, kurus Latvijā būtu jātiecas sasniegt. Katram dalībniekam tika piešķirtas 5 balsis, kuras tie varēja nodot par vienu vai vairākiem mērķiem. Balsojumā tika iegūti sekojoši rezultāti:

Mērķis	#
Galvenās izejvielas nāk no vietējiem ražotājiem	15
Bērni prot izdarīt veselīgas izvēles	12
Uztura izglītība bērniem un vecākiem	11
Bērniem saistošs ēdiena pasniegšanas veids	11
Ēdiens skolā ir daudzveidīgs un sabalansēts	8
Skolēnu veselīgu ēšanas paradumu veicinoša skolu infrastruktūra un laika plānojums	8
Skolu pavāri ir izglītoti, un tā ir prestiža profesija	8
Regulējums ir piemērots ražotāju iesaistei	6
Bezmaksas ēdināšana skolās aptver visus skolēnus	5
Skolā ar uztura izglītību saistīti mācību priekšmeti	3
Efektīva skolu ēdināšanas uzraudzības sistēma	2
Palielinātas dotācijas brīvpusdienām	2
Skolu ēdināšanā ir samazināti pārtikas atkritumi	1

nepieciešams strādāt pie zināšanām par veselīgu uzturu ģimenē. Skolai būtu jānodrošina bezmaksas maltītes visiem skolēniem un jāveicina, ka bērni ir apmierināti ar skolā saņemto ēdienu. Tam jābūt pievilcīgam un daudzveidīgam.

3. grupa

Trešajā grupā dalībnieki pārstāvēja NVO, vecākus, skolēnus, dažāda līmeņa pašvaldību iestādes, skolu ēdinātājus un lauku konsultāciju centru.

Arī trešā grupa sprieda, ka nepieciešams izglītēt skolēnus un viņu ģimenes locekļus par veselīgu uzturu. Skolā ir nepieciešama veselības mācība. Bērni būtu jāmača arī ar praktisku nodarbojumu palīdzību. Būtu nepiecie-

šams papildus izglītēt pavārus un celt skolu pavāru prestižu. Dalībnieki runāja arī par izmaksām: būtu nepieciešams palielināt katras maltītes maksimālo cenu līdz EUR 1,85 (no patreizējiem EUR 1,42), jānoņem daļa rūpju no uzņēmēju pleciem un jāveicina, ka iesaistītajām pusēm ir vienota platforma savstarpējai viedokļu apmaiņai. Ēdināšanai skolā jābūt gan valsts, gan pašvaldību prioritātei. Skolu ēdienam vajadzētu būt garšīgam un veselīgam, gatavotam no vietējiem un dabīgiem produktiem. Skolu maltīšu izstrādē būtu jāpiesaista uztura speciālisti un jādomā par *ziedru galda* jeb brīvas izvēles īstenošanu, un jāpielāgo mācību process tā, lai skolēniem būtu laiks paēst nesteidzīgi.

2. solis: prioritāro mērķu sasniegšanas soļi

Darbsemināra otrajā posmā dalībnieki tika lūgti domāt par veidiem, kā skolēnu ēdināšanas sistēma varētu nonākt līdz konkrētu mērķu sasniegšanai. Trīs grupas turpināja diskutēt par vislielāko atbalstu ieguvušajiem mērķiem. Dalībnieki tika lūgti izstrādāt plānu, kā būtu iespējams konkrēto mērķi sasniegt. Šī soļa ietvaros dalībnieki tika lūgti atpakaļplānot – proti, plānot nākotni, nevis izejot no šī brīža situācijas, bet soli pa solim virzoties atpakaļ no nospraustā nākotnes mērķa. Tas plānošanas procesā iesaistītajiem palīdz izvairīties no skatījumu ierobežojošiem tagadnes notikumiem. Dalībnieki tika lūgti domāt “atpakaļvirzienā”, uzdodot sev jautājumu, kam būtu bijis jānotiek, lai būtu sasniegts nospraustais mērķis. Atbildot uz šo jautājumu, dalībnieks sev turpina jautāt – un kam būtu bijis jānotiek, lai īstenotos tas notikums, kas ļaus sasniegt mērķi? (Piemēram, ja mēs svētdienas rītā gribam ēst pankūkas, mēs rēķināmies, ka sestdien mums būs jānopērk milti vai piens, piektdien jāiebrauc degvielas uzpildes stacijā un jāielej degviela, lai tiktu līdz veikalam, u. tml.) Citiem vārdiem – dalībnieki plānošanā izmantoja pieeju, ko mēs katrs vairāk vai mazāk apzināti lietojam, plānojot savu ikdienu.

2. attēls. Galvenie rīcības virzieni skolēnu ēdināšanas uzlabošanai.

Grupu diskusiju gaitā iezīmējās vismaz pieci plašāki rīcības virzieni, kuru dažādi aspekti, runājot par skolēnu ēdināšanai izvirzītajiem mērķiem un to īstenošanas soļiem, atkārtojās no grupas uz grupu. Lai arī šie nav uzskatāmi par vienīgajiem iespējamiem rīcības virzieniem, tie ļauj apjaust gan skolēnu ēdināšanas sistēmai izvirzīto mērķu, gan to sasniegšanas iespēju plašo spektru.

IESAISTOŠI IZGLĪTOT SKOLĒNUS
PAR VESELĪGU UZTURU UN
PĀRTIKAS APRITI

PĀRSKATĪT SKOLĒNU
ĒDINĀŠANAI ATVĒLĒTĀ
FINANSĒJUMA APJOMU
UN SADALĪJUMU

EFEKTĪVI PIELĀGOT PUBLISKO
IEPIRKUMU VIETĒJO RAŽOTĀJU
IESAISTEI

VEICINĀT CIEŠĀKU SADARBĪBU UN
PARTNERĪBU STARP PAŠVALDĪBĀM,
ĒDINĀTĀJIEM UN RAŽOTĀJIEM

NODROŠINĀT UZTURA SPECIĀLISTU
IETEIKUMU UN SKOLĒNU VĒLMJU
SABALANSĒTĪBU SKOLAS MALTĪTĒS

Atpakaļplānošanā katra grupa darbojās ar vienu prioritāro mērķi (mērķi, kas pirmajā solī ieguva vislielāko dalībnieku atbalstu). 1. grupa apsprieda, kā nonākt pie mērķa “Galvenās izejvielas nāk no vietējiem ražotājiem”; 2. grupa atpakaļplānoja ceļu uz mērķi “Uztura ziņā Latvijā ir izglītoti bērni un vecāki”; 3. grupa izstrādāja ceļus uz mērķi “Skolās ēdiena pasniegšanas veids ir saistošs bērniem”. Dalībnieki tika aicināti nedomāt par konkrētu laika nogriezni, bet drīzāk pieņemt, ka mērķa sasniegšanai būtu pieejams tieši tik daudz laika, cik tam ir nepieciešamais. Diskusijas rezultātā katra grupa iezīmēja vairākas darbības līnijas vēlamā mērķa sasniegšanai. Jāpiebilst, ka rīcības līnijas un virzieni netika pilnībā izstrādāti, bet gan tikai iezīmēti. Tā ir viena no scenāriju metodes īpatnībām un priekšrocībām – atvērti domāt par dažādām iespējamām nākotnēm.

2. attēls apkopo visu trīs grupu apspriešanās iezīmētos galvenos rīcības virzienus skolēnu ēdināšanas sistēmas uzlabošanai, bet tālākais teksts konspektīvi izklāsta katras grupas paustos apsvērumus.

1. grupa

Pirmā grupa darbojās ar mērķi "Galvenās izejvielas nāk no vietējiem ražotājiem". Atpakaļplānošanā izveidojās divi darbības virzieni. Taču līdzīgi kā citās grupās, tika atzīts, ka izejvielu ražošana nav atdalāma no plašākā konteksta, kurā darbojas zemnieki un ražotāji (viņu precīgai jābūt noietam sabiedrībā, piemēram, caur zemnieku veikalniem), un uztura izglītības (gan

pasūtījums visās produktu kategorijās, lai zemnieki varētu savlaicīgi plānot audzējamās produkcijas klāstu un apjomus. Saistību riskus vajadzētu apdrošināt. Kooperācija atrisinātu gan transporta, gan uzglabāšanas izmaksu jautājumu. Virtuālā iepirkuma ieviešanai būtu nepieciešami pašvaldību normatīvā regulējuma pielāgojumi; arī ērti lietojami informācijas avoti par to, kurš ko ražo. Tas palīdzētu arī skolām izvēlēties daudz-

Uzņēmumu atbildības jomā viens no uzdevumiem ir panākt to, ka skolu pārtika ir *kičīga, stilīga* un veselīga. Lai to sasniegtu, uzņēmumiem būtu jādomā par pārtikas dienām skolās, bukletiem un citiem informatīviem materiāliem. Bet jau pirms tam būtu jāapvienojas skolu ēdināšanā iesaistītajiem pārtikas uzņēmumiem, lai kopīgi vienotos par pieņemtajām ēdināšanas praksēm, un jāveido partnerības starp pašvaldību un skolu ēdināšanā iesaistītajiem uzņēmumiem.

1. grupas dalībnieki diskutē par skolēnu ēdināšanu Latvijā.

bērniem, gan ģimenēm, piemēram, dodoties praksēs vai vismaz ekskursijās pie ražotājiem; saņemot informāciju un padomus par daudzveidīgākiem produktiem; kur iespējams, atjaunojot skolu dārzus vai dobes).

Attiecībā uz vietējām izejvielām par diviem savstarpēji saistītiem apakšmērķiem tika norādīta pārtikas daudzveidība un pasūtījuma paredzamība. Abos gadījumos tika atzīts, ka risinājums būtu lielāka sadarbība un, iepirkumu gadījumos – virtuālais iepirkums, t. i., jau laicīgi zināms

veidīgākus produktus un apzināt citviet iecienītāko sortimentu. Daudzveidību palīdzētu popularizēt arī tirdziņi, tiešā pirkšana, degustācijas, produktu izstādes.

2. grupa

Otrā grupa meklēja veidus, kā nokļūt pie mērķa "Uztura ziņā Latvijā ir izglītoti bērni un vecāki". Dalībnieki identificēja trīs galvenos darbības virzienus: atbildīgi uzņēmumi, veselīgas diētas un jauniešu veselīga uztura kustība.

Pārvaldes institūcijām būtu jāmeklē veidi, kā palielināt skolēnu ēdināšanai atvēlētos līdzekļus. Veselīgu diētu virzienā dalībnieki rosina meklēt veidus, kā samazināt gaļas patēriņu skolēnu vidū. Lai to panāktu, ir jātiecas parādīt, ka veselīgi var būt garšīgi. Vienlaikus ir nepieciešama plaša kampaņa, kas izglītotu bērnus – skolā ir jāveicina dārzeņu ēšana, jārīko informatīvi pasākumi par to, kā tiek ražota pārtika, varbūt skolā vajadzētu audzēt dārzeņus un atjaunot veselības mācību.

Jauniešu kustību jomā būtu jāveido īpašas jauniešu kustības, kas atbalsta veselīgu ēšanu. To varētu panākt, brīvprātīgi jauniešus iesaistot ēdināšanas organizēšanā un pārtikas audzēšanā, varbūt iekļaujot jauniešu intereses pārstāvošās NVO lemlēšanā par skolu ēdināšanu, veicinot informācijas pieejamību un organizējot to, ka informācija par pārtiku ir daļa no mācību procesa un sāncensības skolu starpā. Šajā grupā pārstāvētās skolnieces pēc semināra bija apņēmības pilnas organizēt šādu jauniešu kustību.

3. grupa

Trešā grupa diskutēja, kā nodrošināt, ka “Skolās ēdiena pasniegšanas veids ir saistošs bērniem”. Grupa vienojās, ka, lai to sasniegtu, ir arī jānodrošina, ka skolēni ēšanu skolā vērtē kā stilīgu. Lai veicinātu, ka ēdiens ir saistošs bērniem, būtu jāmēģina ieviest *zviedru galda* pieeju. Grupa arī vienojās, ka tas nozīmē, ka būtu nepieciešams atcelt vēlamās uzturvērtības, bet to vietā strādāt pie informācijas pieejamības skolās, kas ļautu skolēniem ar skolotāju palīdzību pašiem labāk orientēties pieejamajā pārtikā. Lai to sasniegtu, bērniem būtu jāēd reizē un kopā ar skolotājiem (nevis skolotājiem jānodalās ēst atsevišķi), un pedagogiem būtu jāzina, ko bērniem ieteikt. Tas arī liek domāt par to, kā motivēt skolotājus, lai viņi atbalstītu šādas pārmaiņas.

Tāpat būtu nepieciešams ieguldīt līdzekļus uztura pētījumos, kā arī analizēt bērnu uztura paradumus. Dalībnieki arī atzina, ka, lai, izmantojot *zviedru galdu*, skolēnus varētu pabarot, ir jā-

domā par nepieciešamību pielāgot infrastruktūru un ēdināšanas organizāciju. Būtu jāpaildina laiks (sakārtojot stundu grafiku), kad bērni var paēst. Būtu arī jāpielāgo skolu ēdamzāles

nāšanā – jāpalielina gan skolēnu ēdināšanai atvēlētais finansējums, gan arī finansējuma daļa, ko ēdinātāji atvēl produktu iegādei. Tāpat būtu jāvienojas konkurētājam uzņēmumam un

Darbsemināra 3. grupas dalībnieki diskutē par veidiem, kā sasniegt skolēnu ēdināšanas mērķus.

(vai jāizvērtē, cik kurā gadījumā tās ir piemērotas) un jānovērtē, vai skolai ir pieejami citi nepieciešamie instrumenti.

Būtu arī nepieciešams pārskatīt uzņēmumu iesaisti skolēnu ēdi-

pašvaldībai par to, kā sadalīt infrastruktūras izmaksas. Un galu galā – jebkura no šīm lietām būs iespējama tikai tad, ja skolēnu ēdināšanas kļūs par valsts un pašvaldības prioritāti.

3. solis: nākotnes sistēmas problēmas

Darbsemināra trešais solis tika virzīts uz skolēnu ēdināšanas nākotnes situācijas un izaicinājumu identificēšanu. Par nākotnes pamatu tika ņemti trīs Eiropas nākotnes scenāriji, kas izstrādāti TRANSMANGO projekta Eiropas ekspertu diskusijās: *Pārēdusies un stagnanta Eiropa*, *Veselības cena* un *Retro Eiropa*. Šie scenāriji iezīmē iespējamus, taču ne vienīgos iespējamus nākotnes Eiropas vaibstus, un ir raksturīgi, ka tie uzrāda riska, apdraudējumu un skarbu apstākļu pilnu nākotni. Balstoties uz šiem Eiropas līmeņa scenārijiem, grupas diskutēja, kāda šādos apstākļos nākotnē varētu būt situācija gan Latvijā kopumā, gan tieši skolēnu ēdināšanas jomā.

1. grupa

Šī grupa modelēja to, kā Latvijas gadījumā izpaustos scenārijs “Pārēdusies un stagnanta Eiropa”.

Scenārijs paredz nākotni, kurā **Eiropas** tirgū dominē globāli pārtikas uzņēmumi, tirgus ir pilnībā atvērts, un atbalsta mehānismu trūkums samazina

mazo zemnieku konkurētspēju, vide turpina tikt degradēta, iedzīvotāji piekopi neveselīgus uztura paradumus (lai gan ienākumi būtu pietiekami, lai tos

mainītu), bet pārvalde ir apātiska, domājot par vides un pārtikas problēmām. Interese par veselīgu uzturu saglabājas tikai šaurās sabiedrības grupās.

Pēc dalībnieku domām šis scenārijs **Latvijā** radītu pretrunīgas sekas. No vienas puses, vide Latvijā nekļūs tik degradēta (lielā mērā tas saistīts ar vājāk attīstīto rūpniecisko ražošanu). Tas varētu ļaut zemniekiem turpināt nodarboties ar lauksaimniecību, ar pārtiku apgādājot vismaz tos, kurus interesē veselīgs ēdiens (tātad, nišas aktivitātes). No otras puses, lai arī pārtikas industrijas koncentrēšanās varētu būt mazāk izteikta, jo Latvija ir pārāk mazs tirgus, lai tajā darbotos agresīvi, globalizētie un neveselīgie uztura paradumi būtu plaši izplatīti arī šeit. Neveselīga uztura dominēšana nozīmētu augstas izmaksas ārstniecībai, ko būtībā segtu veselīgu dzīvesveidu praktizējoša minoritāte. Grupa bija skeptiska par sabiedrības solidaritāti un prognozēja, ka sociālās plaisas un nevienlīdzība sabiedrībā kopumā padziļinātos.

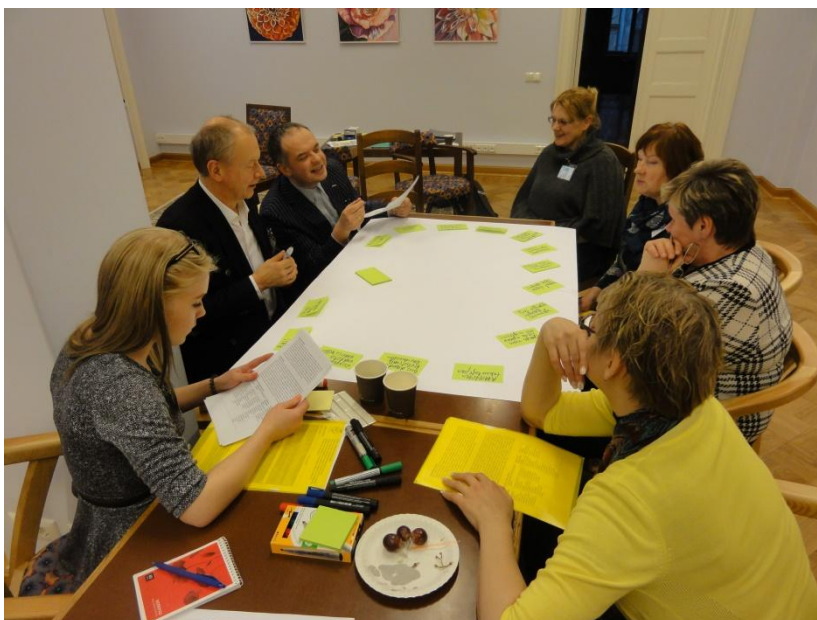
Attiecībā uz **skolēnu ēdināšanu** grupa izteica atziņu, ka šajā jomā izpaudīsies nevienlīdzība, ko valsts centīsies kompensēt ar brīvpusdienām. Vienlaikus ēdiens skolās būtu visai standartizēts un pamatā nāktu no liela ražotājiem. Tikai mazākā daļa ģimeņu būtu saglabājusi veselīga uztura tradīcijas, saikni ar zemniekiem un varētu lobēt veselīga uztura lietošanu savās skolās.

2. grupa

Otrajā grupā dalībnieki modelēja, kā Latvijas gadījumā varētu izpausties "**Retro Eiropas**" scenārijs. Scenārijs paredz, ka **Eiropu** apdraud migrācija, terorisms un klimata pārmaiņas. Tāpēc politika koncentrējas uz vides aizsardzību un zemnieku saimniecību dzīvotspējas stiprināšanu ar mērķi Eiropai pašai sevi apgādāt ar pārtiku. Tiek plaši ieviesta videi draudzīga lauksaimniecība, un darbojas inovatīvi mazie pārtikas uzņēmumi, bet globālie pārtikas uzņēmumi augsto vides nodokļu

šies un darbotos daudz mazo saimniecību, daļa pilsētnieku būtu pārcēlušies atpakaļ uz laukiem, zemes cenas būtu pieaugušas, un zemi vairs neizpārdotu ārzemniekiem. Būtu attīstītas arī pārtikas un vides tehnoloģijas, darbotos inovatīvi uzņēmumi, un pārtikas jomā būtu ieviestas bezatkritumu tehnoloģijas. Cilvēki arī ēstu veselīgāk.

Skolēnu ēdināšanas jomā šāds nākotnes scenārijs iezīmētu divas pretējas tendences: no vienas puses, gan pilsētu, gan lauku skolās būtu uzlabojusies ēdiena kvalitāte, tas tiktu gatavots no

2. grupas dalībnieki runā par "Retro Eiropas" scenārija sekām Latvijā un par šo seku ietekmi uz Latvijas skolēnu ēdināšanu.

dēļ Eiropā sašaurina savu darbību. Eiropieši ir labi apgādāti ar pārtiku, taču viņi noveco, cieš no aptaukošanās un slimībām.

Grupas dalībnieki uzskatīja, ka **Latviju** šādas Eiropas kontekstā raksturotu vairākas iezīmes un pretrunas: lauki būtu atdzīvoju-

vietējām izejvielām un produktiem, būtu pieaugusi ēdiena uzturvērtība, veselīgums, praktiski nebūtu ēdiena atkritumu vai tie tiktu efektīvi pārstrādāti, tādējādi samazinot resursu izšķērdēšanu un negatīvo ietekmi uz vidi. Taču, no otras puses, inovatīvie pārtikas uzņēmumi piedā-

vātu skolām industriāli izgatavotus un augsti tehnoloģizētus produktus (*molekulāro pārtiku*), un uzņēmēji būtu ieinteresēti ieviest skolās *molekulārās virtuves*, kas piedāvātu standartizētu un vienveidīgu ēdienu. Tiktu piegādātas arī sasaldētas gatava ēdiena porcijas. Šajā scenārijā valsts un pašvaldības būtu palielinājušas dotācijas zemniekiem un skolu ēdināšanas uzņēmumiem.

3. grupa

Šī grupa modelēja, kā Latvijā izpaustos scenārijs "Veselības cena". Scenārijs paredz, ka vides problēmas veicina **Eiropas** iedzīvotāju emigrāciju no pilsētām uz laukiem. Laukos palielinās iedzīvotāju un zemnieku saimniecību skaits. Vides problēmas

uzturā dominē augu valsts produkti). Pārvākšanās uz laukiem samazina eiropiešu ienākumus, un tas maina viņu dzīvesveidu, bet nemazina viņu pieeju pārtikai. Minētie procesi veicina tirgus decentralizāciju un ekoloģiskās degradācijas līmeņa samazināšanos. Vienlaikus, ne visi ir priecīgi dzīvot laukos, un bagātākie eiropieši dzīvo pilnīgi citādu dzīvi.

Trešā grupa secināja, ka **Latvijas** iedzīvotāji, pateicoties savām ciešajām saiknēm ar laukiem, šādai nākotnei ir labi sagatavoti. Arī Latvijā nostiprinātos mazie un vidējie uzņēmumi, attīstītos mājražošana. Līdzīgi kā ražošana, arī pārvaldība Latvijā decentralizētos, un nostiprinātos pašvaldību nozīme.

ikdienas maltītēs kļūst lielāks. Tomēr šis process ir mazāk izteikts kā Eiropā, un maltītēs nozīmīga loma vēl joprojām ir dzīvnieku izcelsmes produktiem. Šādā nākotnē arī pieaug attālinātais darbs, palielinās bezdarbs un, iespējams, nozīmīgi sašaurinās valsts nodrošināto sociālo pakalpojumu klāsts. Attiecīgi – pašapgāde un solidaritāte kļūst arvien nozīmīgākas. Latvijā pieaug nevienlīdzība.

Arī **skolēnu ēdināšanā** pieaug nevienlīdzība, un, šķiet, dominē divas dažādas pieejas. Ir neliels īpatsvars lielo skolu pilsētās, kuras var atļauties nolīgt ēdināšanas uzņēmumus skolēnu ēdināšanas pakalpojuma nodrošināšanai. Zemnieki cīnās par iespēju noslēgt līgumus ar šīm skolām, jo tas garantē patstāvīgu noieta tirgu. Tomēr lielākā daļa skolu ir mazas, kurās pašvaldībām ir grūtības nodrošināt finansējumu skolēnu ēdināšanai.

Šī situācija tiek risināta dažādi, tomēr galvenie risinājumi paredz, ka skolēni ņem līdzī ēdiena kastītes no mājām, pie skolām tiek atjaunoti dārzi, pašās skolās tiek atjaunota infrastruktūra, lai varētu maltītes gatavot uz vietas. Šajās skolās nostiprinās bartera sistēma un solidaritāte. Šie procesi arī maina mācību procesu. No vienas puses, skolas pievērš lielāku uzmanību uztura zināšanu pilnveidošanai. No otras puses, palielinās skolēnu skaits, kuru vecāki izvēlas vispār nesūtīt bērnus skolā, bet izglītot viņus mājāmācības ceļā.

Balsojums par skolēnu ēdināšanas skolās galvenajiem mērķiem.

liek iedzīvotājiem pievērst lielāku uzmanību savam uzturam, kā rezultātā samazinās gaļas un pusfabrikātu patēriņš (ikdienas

iedzīvotāju vidū mainās pārtikas patēriņa paradumi – pieaug veģetāriešu skaits, un augu valsts izcelsmes produktu īpatsvars

Nobeigums

Šis kopsavilkums apkopo scenāriju veidošanas darbsemināra "Skolēnu ēdināšanas sistēma Latvijā. Kādu vēlamies to redzēt nākotnē?", kas notika 2016. gada 18. februārī, rezultātus.

Scenāriji ir viena no nākotnes redzējumu un prognožu veidošanas metodēm. Scenāriji tiek definēti kā iespējamās nākotnes. Tos izstrādā secīgi strukturētu grupu diskusiju gaitā. Šajā gadījumā BSC, balstoties uz vietējo kontekstu un scenāriju metodes prasībām, metodi veido ap pieciem metodiskiem soļiem jeb diskusijas posmiem: (1) nākotnes mērķu izvirzīšana par konkrēto parādību un to sakārtošana pēc nozīmības; (2) atpakaļplānošana un iespējamo darbības virzienu izstrādāšana nākotnes mērķu sasniegšanai; (3) plašāku makrolīmeņa Eiropas un Latvijas nākotnes scenāriju izstrāde par iespējamu konteksta situāciju un apstākļiem nākotnē, kas varētu ietekmēt konkrēto parādību; (4) 2. solī noteikto darbības virzienu precīzāka izstrāde nākotnes scenāriju gaismā; (5) pārmaiņu ceļu, stratēģiju un darbību izstrāde atbilstoši 4. solī noteiktajiem rīcības virzieniem.

2016. gada 18. februāra darbseminārā tika paveikti pirmie trīs scenāriju veidošanas soļi. Uzsāktais darbs pie nākotnes scenāriju veidošanas turpināsies otrajā seminārā 2016. gada maijā. Tajā pirmā semināra ietvaros iegūtie dati tiks izmantoti, lai veidotu reālu plānu skolēnu ēdināšanas problēmu risināšanai. Šajā seminārā dalībnieki tiks aicināti diskutēt par Latvijai vispiemērotākajiem rīcības virzieniem un darbībām skolēnu ēdināšanai izvirzīto mērķu sasniegšanā nākotnes scenāriju gaismā. Tiks analizēti skolēnu ēdināšanai izvirzītie mērķi, lai atrastu to vājās vietas, kā arī risinājumus, kas palīdzēs sasniegt izvirzītos mērķus neatkarīgi no dažādiem pavērsieniem.

Lai uzzinātu vairāk par pētījuma ietvaros iegūtajiem rezultātiem, pētījumā izmantotajām metodēm vai par iespēju piedalīties nākamajā seminārā, aicinām sazināties ar BSC pētniekiem.

Mūsu kontakti:

Tālis Tisenkopfs – talis.tisenkopfs@lu.lv
Ilona Kunda – ilona.kunda@gmail.com
Miķelis Grīviņš – mikelis.grivins@gmail.com
Anda Ādamsone-Fiskoviča – anda@lza.lv
web: www.bscresearch.lv